

ਤਸਵੀਰਾਂ

ਮਿੱਤਰ ਸੈਨ ਮੀਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਲਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ

ਪਾਤਰ

ਸੀਤਾ—ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਭੈਣ
ਸੰਤੋਸ਼—ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਦੀ ਪਤਨੀ
ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ—ਇਕ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ
ਸੁਰਜੀਤ—ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਦਾ ਦੋਸਤ

ਤਸਵੀਰਾਂ

ਸਥਾਨ : ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਦਾ ਘਰ
ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਸੀਤਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ,
ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੀਤਾ : ਅੱਜ ਫੇਰ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹਨ ਜੋ ਹੁਣ ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਲਈ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। (ਵਕਫ਼ਾ) ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਛਪੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੂਰਤ ਲੱਭਦੀ ਹੈ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲ, ਛਾਤੀ ਪਿੱਟਦੀ, ਵੈਣ ਪਾਉਂਦੀ ਦੀ। ਵੈਣ ਉਹਦੇ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਛੱਡ ਗਿਆ (ਵਕਫ਼ਾ) ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਕੰਧ ਨਾਲ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਉਹਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋ ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਸਾਡਾ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਐਕਸ਼ਨ ਏ। ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ? ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਣਾਓ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ? ਉਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਰੁਕ ਗਏ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਉਮੀਦ ਦਿਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ, ਤਰਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ... ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਰਸ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਬਸ ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਦੀ, ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ, ਮੇਰੇ ਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਦੀ, ਪਿਟਦਿਆਂ ਦੀ। (ਵਕਫ਼ਾ) ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਪਹਿਚਾਣ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਈ ਏ। ਇਕ ਪਲ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਏ। ਤੀਜੇ ਪਲ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿ ਕੋਈ ਇਕ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਮਾਂ ਏ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਛਾਤੀ ਪਿੱਟ ਰਹੀ ਏ। (ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਅਥਰੂ ਪੁੰਝਦੀ ਹੈ) ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਥਰੂ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਰੋਣਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਏ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਕਿ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਰੋਵਾਂ ਤੇ ਕੂਕ ਕੂਕ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਾਂ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ? ਕੀ ਸੀ ਉਹਦਾ ਕਸੂਰ ? ਕੀ ਏ ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ? (ਵਕਫ਼ਾ) ਉਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਜੇਠ, ਜਿਠਾਣੀ ਤੇ ਟੱਬਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਅ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਮੇਰੀ ਚੱਲਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਂਦੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਘਰ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਮੇਰਾ ਕੀ ਸੀ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਚਲੇ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਤੇ ਮਾਂ ਜੀ ਇਥੇ ਰਹਿ ਲਵਾਂਗੇ। ਮਾਂ ਜੀ ਵੀ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜਠਾਨੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਘਰ ਦੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਨੇ ? ਤਾਂ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਪਰ ਕੀ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਚੈਨ ਮਿਲ ਗਿਆ ? ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਜਨੂੰਨ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ ਉਥੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭੈਣ ਤਰਲਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਜਨੂੰਨੀ ਸਨ। ਕੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਸੜਦਾ ਵੇਖਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਏ ? ਮੈਂ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਬਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਹੀ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਉਥੇ ਰਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਇਥੇ ਆ ਗਈ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੇ ਘਰ, ਆਪਣੀ ਭਾਬੀ ਦੇ ਘਰ ਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਭੈਣ ਦੀ ਲੱਗਦੀ ਏ। (ਵਕਫ਼ਾ) ਮੈਂ ਇਥੇ ਆ ਗਈ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਏ। ਮੇਰਾ ਵੀਰ

ਇਕ ਸਕੂਲ ਟੀਚਰ ਏ। ਟੀਚਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਇਕ ਸਰਕਰਦਾ ਕਾਰਕੁਨ ਏ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਲਈ ਲੜਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਥੀਆ ਦਾ ਸਾਥੀ, ਹਰ ਜੁਲਮ, ਹਰ ਅਨਿਆ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹਦੀ ਬਦਲੀ ਦੂਰ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਵੋ... ਤੇ ਇਹ ਖਬਰ ਤੇ ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ... ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਏ... ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਾਬੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਵੀਰ, ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗਿਆ ਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਬਦਲੀ ਰੋਕੀ ਜਾ ਸਕੇ... ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

(ਭੈਣ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰ ਵਲ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਭਾਬੀ ਸੰਤੋਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ)

- ਭਾਬੀ : ਸੀਤਾ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈ।
- ਸੀਤਾ : ਮੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਭਾਬੀ, (ਵਕਫਾ) ਭਾਬੀ ਅੱਜ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਹੋ ਗਿਆ ਏ, ਵੀਰ ਮੁੜਿਆ ਨਹੀਂ।
- ਭਾਬੀ : ਫਿਕਰ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਦੀ ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਏ, ਨਾਲੇ ਸੁਰਜੀਤ ਵੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਏ।
- ਸੀਤਾ : ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਗੱਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਨਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ?
- ਭਾਬੀ : ਮੰਨੇਗਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਤੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਵਜ਼ੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ।
- ਸੀਤਾ : ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਭਾਬੀ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ। 1975 ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵੇਲੇ ਉਹ ਇਕੱਠੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵੀ ਗਏ ਸਨ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸੁਰਜੀਤ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵਾਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਬਦਲ ਲਈ ਸੀ ਪਰ ਤੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੇ ਸੀ।
- ਭਾਬੀ : ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਬਦਲ ਜਾਣ ਤੇ ਵੀ ਸੁਰਜੀਤ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਵੀਰ ਜੀ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸੀ। ਤਾਹੀਓਂ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਜਦੋਂ ਬਦਲੀ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਬਦਲੀ ਰੁਕਵਾਵਾਂਗਾ, ਭਲਾ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਏਨਾ ਵੀ ਫਾਇਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ?
- ਸੀਤਾ : ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਵੀ ਭਾਬੀ ਕਿਹੜਾ ਸੌਖਾ ਏ ? ਉਹੋ ਹੀ ਬੰਦਾ

ਜਿਹੜਾ ਕੱਲ ਤੁਹਾਡਾ ਜਿਗਰੀ ਦੋਸਤ ਹੋਵੇ, ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਠਦਾ ਬੈਠਦਾ ਹੋਵੇ, ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਵੀ ਸਕਦਾ ਏ ਹੁਣ ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਖ਼ਰਚ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਏ।

ਭਾਬੀ : ਸੀਤਾ ਖ਼ਰਚ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਟੈਕਸੀ ਤੇ ਗਏ ਨੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਟੈਕਸੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਏਂ। ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਬੜੇ ਰੁਝੇਂ ਵੇ ਨੇ, ਉਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਸ 'ਚ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਵਿਚੋਂ ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਸੀ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਏ। ਪਹਿਲੇ ਫੇਰੇ 800/- ਖ਼ਰਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ...

(ਕਾਰ ਰੁਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼)

ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਆ ਗਏ ਹਨ।

(ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਲਦੇਵ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਭਾਬੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰਜੀਤ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)

ਬਲਦੇਵ : ਸੰਤੋਸ਼, ਜ਼ਰਾ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ।

ਸੀਤਾ : (ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ) ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਵੀਰ ਜੀ।

ਸੁਰਜੀਤ : ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਆਈ ਏਂ ?

ਸੀਤਾ : ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨ ਹੋਏ ਨੇ ਵੀਰ ਜੀ।

ਸੁਰਜੀਤ : ਰਵੇਂਗੀ ?

ਸੀਤਾ : ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਆਈ ਹਾਂ।

ਸੁਰਜੀਤ : ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੋਇਆ।

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਕੱਲਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਹੀ...

ਸੁਰਜੀਤ : ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਘਰ ਘਰ ਹੀ ਇਹੋ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਏ। (ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ) ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਅੱਜ ਆਈ ਏ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਕੱਲ ਹੀ ਭਾਜੜ ਪਈ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਏਨੇ ਜੀ, ਬੜਾ ਅਨਰਥ ਹੋਇਆ ਏ। (ਗੱਲ ਮੋੜਕੇ) ਰਮੇਸ਼ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਬਲਦੇਵ ਨੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਉਹਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਦੋਨੋਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਮਿਲੇ ਸਾਂ। ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਏਨੀ ਜਲਦੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ ? (ਵਕਫ਼ਾ)

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕੁਝ ਕੰਮ ਬਣਿਆ ?

ਸੁਰਜੀਤ : ਨਹੀਂ, ਵਜ਼ੀਰ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਉਹ ਕੱਲ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸੀਤਾ : ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੱਲ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀਹ-ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਦਾ ਐਲਾਨ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ।

ਸੁਰਜੀਤ : ਐਵੇਂ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕੋਠੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਆ ਜਾਓ, ਅਸੀਂ ਕਾਰ ਦੜਾਕੇ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੀਫ਼ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਫ਼ੌਰੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ।

ਸੀਤਾ : ਹਾਂ ਵੀਰ ਜੀ, ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ।

ਸੁਰਜੀਤ : ਕੈਬਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧਾ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਇਹੀ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਹੋਰ ਉਡੀਕਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਬਲਦੇਵ ਨੇ ਅੰਦਰ ਏਨੀ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀ (ਕੁਝ ਸੋਚਕੇ) ਅੱਛਾ ਮੈਂ ਚਲਦਾ ਹਾਂ ਬਲਦੇਵ ਨੂੰ ਆਖੀਂ ਉਹਦਾ ਕੰਮ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ, ਉਹਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

(ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਸੀਤਾ : ਸੁਰਜੀਤ ਵੀਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਏ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਜਾਣ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਵੀਰ ਜੀ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਹ ਜਾਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ, ਵੀਰ ਜੀ ਤੇ ਭਾਬੀ ਟਰੰਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨੁੱਕਰਾਂ ਫੋਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਹ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਲਈ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਬੁੱਗਨੀ ਤੋੜੀ ਗਈ ਏ, ਪਰ ਇਹ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਸਿੱਕੇ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਬੀ ਪਿਛਲੇ ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਗਲੀ ਦੀ ਨੁੱਕਰ ਵਾਲੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਗਈ ਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਦੇਰ ਲੱਗ ਗਈ ਏ।

(ਬਲਦੇਵ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)

ਬਲਦੇਵ : ਸੁਰਜੀਤ ਚਲਾ ਗਿਆ ?

ਸੀਤਾ : ਹਾਂ ਵੀਰ ਜੀ, ਉਹ ਇਹੀ ਕਹਿਕੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਫ਼ਿਕਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਬਲਦੇਵ : ਪਰ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵੀ ਦੇਣੇ ਸਨ, ਹਾਲੇ ਉਥੇ ਹੋਟਲ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ ਏ।

(ਥੱਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਲਿੱਸੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ।

ਬਲਦੇਵ : ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲਗਦੈ ਸੀਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ।

ਸੀਤਾ : ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਿੰਮਤ ਕਿਉਂ ਹਾਰਦੇ ਹੋ ?

ਬਲਦੇਵ : ਨਹੀਂ ਸੀਤਾ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜਾ ਨੀਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਜਿਸ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਉਤੇ ਉਠੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਣਖ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਣਖ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਵੀ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕੀ ਨਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਾਂ। ਫੇਰ ਇਹ ਬਦਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਬਦਲੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਜਾਇਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਸੀਤਾ : ਨਹੀਂ ਵੀਰ ਜੀ ਬਦਲੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ, ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦਿਨੇ ਵੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਚਾਰ ਟੀਚਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਕੌਣ ਏ ?

ਬਲਦੇਵ : ਪਰ ਸੀਤਾ ਸਕੂਲ ਬੰਦ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਏ। ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਟੀਚਰਜ਼ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਬੀ ਨਾਲ ਇਥੇ ਰਵੀਂ, ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ ਮੇਰਾ ਇਕ ਘਰ ਖੁੱਸ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਖੁੱਸੇ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿਆਂਗੀ।
(ਫਿੱਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ)

ਬਲਦੇਵ : ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਤੂੰ ਜਾ ਇਹ ਪੈਸੇ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਦੇਵੀਂ ਸਾਂਭ ਲਏ।

(ਸੀਤਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਲਦੇਵ ਪਹਿਲੇ ਉਠਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਟਹਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ - ਇਹ ਸੀਨ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਤੇ ਦੋ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ : ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਤੇ ਇਕ ਬਲਦੇਵ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।)

- ਆਵਾਜ਼ : ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਕੀ ਸੋਚ ਰਿਹੈਂ ?
- ਬਲਦੇਵ : ਸੋਚ ਰਿਹੈਂ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਏ।
- ਆਵਾਜ਼ : ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਏ ?
- ਬਲਦੇਵ : ਸਭ ਕੁਝ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਸਾਡੀ ਟੀਚਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸਫ਼ਰ ਕਰੀਦਾ ਸੀ। ਹਾਲੀ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ ਏ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਬੱਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲ ਸਾਂਰਿਓਂ ਪਾਸੇ ਨਾਈਟ ਬੱਸਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਸਨ, ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਡਕੈਤੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਦਿਨੇ ਵੀ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਗਿਆ ਏ।
- ਆਵਾਜ਼ : ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਰਿਹਾ ਏ। ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਏ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਦੇ ਆਪ ਮਾਲਕ ਬਣਨ ਲਈ ਚਲਾ ਰਹੇ ਨੇ।
- ਬਲਦੇਵ : ਇਹ ਕਾਹਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਏ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਛੱਡ ਦੇਣ। ਇਕ ਉਜਾੜਾ ਅੱਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਜਾੜਾ।
- ਆਵਾਜ਼ : ਦੂਜਾ ਉਜਾੜਾ ?
- ਬਲਦੇਵ : ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਰੁਲੀਆ ਰਾਮ ਏਧਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਵੱਸਿਆ। ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਜਾ ਦਿੱਲੀ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਰੁਲੀਆ ਰਾਮ ਨੂੰ ਫੇਰ ਉੱਜੜ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣਾ ਪਏਗਾ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉੱਜੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣਾ ਪਏਗਾ।
- ਆਵਾਜ਼ : ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਏ, ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਦਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ-ਸਫ਼ਾਈ ਹੋਵੇ।
- ਬਲਦੇਵ : ਪਰ ਕੀ ਮੁੰਡੇ ਸੁਲਾਹ-ਸਫ਼ਾਈ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ ?
- ਆਵਾਜ਼ : ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਸਮਝੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਰਾਹ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦੈ।
- ਬਲਦੇਵ : ਕੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ?
- ਆਵਾਜ਼ : ਇਹ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ, ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨਹੀਂ।
- ਬਲਦੇਵ : ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ, ਇਹਦਾ ਵੀ ਕੋਈ

ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਆਵਾਜ਼ : ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੋਸ ਹੈ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰੋਸ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ?

ਬਲਦੇਵ : ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਆਵਾਜ਼ : ਬਿਜਲੀ ਮਹਿਕਮਾ ਵਧੀਆ ਏ, ਛੋਟਾ ਸਟਾਫ਼ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਏ, ਅਫ਼ਸਰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ।

ਬਲਦੇਵ : ਇਹ ਇਕ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਮਾਜ ਏ, ਮਸਲੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਇਹੀ ਏ।

ਬਲਦੇਵ : ਕੌਣ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਏ ਕਿ ਮਸਲੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤਾਂ ਇਹੀ ਏ। ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਬਣ ਜਾਏ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧਣ ਲਈ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ, ਪਲਾਨ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਣ ਜਾਣ ਕਿ ਕੋਈ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾ ਰਹੇ।

ਆਵਾਜ਼ : ਹਾਂ ਮਾਸਟਰ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ, ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਏ, ਫੇਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਇਹ ਮਤ ਫੜਨਗੇ ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੰਦਾ ਖੜਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਬੱਚੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਮੇਰੇ ਭਾਪੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ, ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੋ, ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰੋ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

ਬਲਦੇਵ : ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਖਾਹਮਖਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਗੁਨਾਹਾਂ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਨਾ ਪਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਰੋਸ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੋ ਖੇਡ ਇਹ ਖੇਡ ਰਹੇ ਨੇ, ਇਹ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਨਹੀਂ ਏ।

ਆਵਾਜ਼ : ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਏ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਤੇ ਡਰੇਨਾਂ ਤੇ ਲਿਜਾਕੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ, ਮਾਵਾਂ, ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਬੇਪੱਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ?

ਬਲਦੇਵ : (ਚੀਕ ਕੇ) ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੂਕਦਾ ਹਾਂ, ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਕੂਕਦਾ ਹਾਂ - ਮੈਂ ਹਰ ਜੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੂਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੁਣਦਾ ਕੌਣ ਏ ਮੈਂ ਇਕ ਗਰੀਬ ਮਾਸਟਰ, ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਭੈਣ ਦਾ ਭਰਾ, ਜਿਸ ਭੈਣ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਇਸ ਗ਼ੈਰ ਇਨਸਾਨੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ - ਹਾਂ ਇਕ

ਗਰੀਬ ਮਾਸਟਰ ਜਿਸ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧਕੇਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ... ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ, ਹਾਂ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗੇ।

*(ਇਹ ਆਖਰੀ ਸ਼ਬਦ ਬਲਦੇਵ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
ਭਾਬੀ ਘਬਰਾਈ ਹੋਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ)*

ਭਾਬੀ : (ਝੰਜੋੜ ਕੇ) ਕੀ ਹੋਇਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ? ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ?

ਬਲਦੇਵ : (ਸੰਭਲ ਕੇ) ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ (ਮੂਡ ਬਦਲਕੇ) ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਡਿਊਟੀ ਜਾਇਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਭਾਬੀ : ਪਰ ਸੁਰਜੀਤ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਬਦਲੀ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬਲਦੇਵ : ਨਹੀਂ ਇਹ ਰੋਕੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ - ਚੱਲ ਮੈਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇ, ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਏ, ਬੜੇ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਮੈਂ ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂਵਾਂਗਾ।

(ਦੋਨੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸੰਗੀਤ)

ਸੀਤਾ : ਹੁਣ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਏ। ਵੀਰ ਜੀ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਥੈਲਾ ਏ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੀ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਜਲਸਾ, ਐਸੀ ਰੈਲੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਵੀ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗੋਲੀ ਵੀ ਚੱਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(ਵੀਰ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ)

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ?

ਬਲਦੇਵ : ਹਾਂ ਸੀਤਾ ਹੁਣ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਏ।

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ... ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ।

(ਫਿਸ ਪੈਂਦੀ ਹੈ)

ਬਲਦੇਵ : (ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ) ਹੌਸਲਾ ਕਰ, ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮੈਨੂੰ, ਮੈਂ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮਕਾਨ ਮਿਲਦੇ ਹੀ, ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਲੈਣ।

(ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੀਤਾ ਸੰਭਲਦੀ ਹੈ)

ਸੀਤਾ : ਵੀਰ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਸੀ, ਲਾਮ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਜੋ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੰਗ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ (ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਚਿਹਰੇ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ ? ਨਹੀਂ ਇਹ ਚਿਹਰਾ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ... ਫੇਰ ਇਹ ਕਿਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਵੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਚਿਹਰਾ ਏ... ਇਹ ਮੇਰੀ ਭਾਬੀ ਦਾ... ਨਹੀਂ... ਨਹੀਂ....

(ਡਰ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਚੀਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਭਾਬੀ ਦੌੜਦੀਆਂਦੀ ਹੈ। ਸੀਤਾ ਉਹਨੂੰ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ)

ਭਾਬੀ : ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀਤਾ ?

ਸੀਤਾ : ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਭਾਬੀ, ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇ ਭਾਬੀ, ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਭੈੜਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਲੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦੈ, ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦੈ।

(ਤੇ ਹੌਲੇ-ਹੌਲੇ ਫੇਡ ਆਉਂਦਾ)

ਸਮਾਪਤ